

Wypoczynek prawem obywatela PRL

SŁOWA KLUCZOWE

wczasy
wypoczynek
konstytucja PRL
kształtowanie świadomości społecznej
Fundusz Wczasów Pracowniczych
zakładowy ośrodek wypoczynkowy

KONTEKST HISTORYCZNY

Organizacja:

- zinstytucjonalizowany charakter czasu wolnego w PRL-u służył do kształtowania świadomości społecznej,
- możliwość podróżowania i wypoczynku miały stać się dobrem powszechnym – dofinansowanie z budżetu państwa rozwoju bazy turystycznej, dopłaty do wyjazdów urlopowych dla pracowników oraz dzieci i młodzieży,
- gwarancja wypoczynku zapisana w artykule 59. Konstytucji PRL,
- 1945 r. powstanie Wydziału Turystyki (od 1949 r. Biuro Turystyki) odpowiedzialnego za organizację wypoczynku dorosłych oraz dzieci i młodzieży, likwidacja prywatnej konkurencji w tym zakresie,
- 1949 r. powstanie Funduszu Wczasów Pracowniczych – organu wysyłającego na wypoczynek na podstawie skierowań, które rozdzielały rady zakładowe, pierwszeństwo w ich uzyskaniu mieli członkowie partii, robotnicy i chłopci, w zależności od ich wkładu w budowę kraju, zaś dopłaty sięgały 2/3 ceny,
- 1950 r. powołanie Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK), które organizowało turystykę i wypoczynek,
- budowanie zakładowych ośrodków wczasowych, gdzie można było wypoczywać w gronie rodziny i znajomych z jednego zakładu pracy,
- instruktorzy kulturalno-oświatowi (KaOwcy) – osoby odpowiedzialne za właściwe spędzanie czasu wolnego, organizujące pogadanki propagandowe, wspólne czytanie prasy i książek, naukę pieśni rewolucyjnych, spotkania z przedstawicielami miejscowej ludności i przodownikami pracy, potańcówki, wycieczki, ogniska, zawody sportowe, poranną gimnastykę,
- laicyzacja tego czasu – kierownicy ośrodków starali się zapobiegać przejawom kultu religijnego, w tym uczęszczaniu wczasowiczów do kościoła.

Bolączki:

- tłok – niedopasowanie powierzchni do liczby wczasowiczów,
- niedostosowana infrastruktura – ubikacje wspólne lub na zewnątrz,
- brud – zbyt rzadko sprzątane pokoje i pomieszczenia wspólne,
- braki żywnościowe – głównie pieczywa, napojów chłodzących, lodów, konserw, stąd ubogie menu (m.in.: herbata, mleko, zupy mleczne, kanapki z dżemem czy mortadellą, kotlety mielone z marchewką, sztuka mięsa w sosie chrzanowym, pierogi, leniwe, kopytka, naleśniki),
- transport zakładowym autokarem lub pociągiem – zbyt mały pojazd w stosunku do liczby oczekujących pasażerów (bywało, że wsiadano przez okna).

Rezultaty:

- sukcesywny wzrost liczby osób wyjeżdżających na wypoczynek,
- rozwój kultury czasu wolnego oraz świadomości konieczności i prawa do wypoczynku,
- poszerzanie horyzontów,
- poznawanie nowych ludzi,
- rozwój umiejętności grupowego spędzania czasu wolnego,
- integracja pracowników poszczególnych zakładów pracy.

PRZEBIEG LEKCJI

Nauczyciel:

Rysuje mapę myśli – pisze na środku

LUD PRACUJĄCY MIAST I WSI WYPOCZYWARobi cztery strzałki pisząc: **PRAWO, OBOWIĄZEK, ODPOCZYNEK, PROBLEMY**

i dzieli uczniów na 4 grupy.

Wskazuje także na najważniejsze uwarunkowania związane z ich organizacją.

PRAWO

Nauczyciel rozdaje uczniom:

- art. 59 Konstytucji PRL i pyta, jak rozumieją pojęcie: „lud pracujący miast i wsi” oraz co ich zdaniem oznacza zapisanie prawa do wypoczynku w Konstytucji,
- art. 2 Ustawy o Funduszu Wczasów Pracowniczych i pyta, czym zajmował się Fundusz,
- zdjęcie z materiału nr 3 i pyta, jak wyglądały zakładowe ośrodki wczasowe i dla kogo były przeznaczone,
- zdjęcie z materiału nr 4 i pyta, kto organizował wyjazdy i kto mógł z nich skorzystać.

Od słowa **PRAWO** robi 4 strzałki: **KONSTYTUCJA PRL, FUNDUSZ WCZASÓW PRACOWNICZYCH, ZAKŁADOWE OŚRODKI WCZASOWE, SKIEROWANIE.****OBOWIĄZEK**

Nauczyciel rozdaje uczniom:

- artykuł z gazety i pyta, jakie elementy propagandy można w nim znaleźć,
- fragment tekstu źródłowego i pyta, dlaczego odciągano wczasowiczów od Kościoła,
- żart rysunkowy z gazety i pyta, jakie zadania wykonywał instruktor kulturalno-oświatowy (KaOwiec),
- ilustrację i pyta, dlaczego wypoczynek ludu pracującego miast i wsi miał być masowy,

Od słowa **OBOWIĄZEK** robi 4 strzałki: **PROPAGANDA, LAICYZACJA, KAOWIEC, MASOWOŚĆ.****ODPOCZYNEK**

Nauczyciel rozdaje uczniom:

- zdjęcie z materiału nr 1 i pyta, jakie znaczenie miała integracja wczasowiczów i jak przebiegała,
- zdjęcie z materiału nr 2 i pyta, dlaczego ważne było, aby wczasowicze uczestniczyli w kulturze i jak mogło się to odbywać,
- zdjęcie z materiału nr 3 i pyta, jakie znaczenie dla rozwoju człowieka ma podróżowanie,
- artykuł prasowy i pyta, jak wczasowicze opisali swój turnus, co jest szczególnego w tym opisie,

Od słowa **ODPOCZYNEK** robi 4 strzałki: **INTEGRACJA, UCZESTNICTWO W KULTURZE, POZNAWANIE POLSKI, POSZERZANIE HORYZONTÓW.**

PROBLEMY

- artykuł prasowy i pyta z jakimi problemami borykali się wczasowicze,
- fragment artykułu naukowego i pyta jak wyglądało wyżywienie podczas turnusu,
- zdjęcie z materiału nr 3 i na czym polegały problemy z zachowaniem higieny,
- zdjęcie z materiału nr 1 i pyta na czym polegały problemy z dojechaniem na wczasy,

Od słowa **PROBLEMY** robi 4 strzałki: **INFRASTRUKTURA, WYŻYWIENIE, HIGIENA, DOJAZD.**

Uczniowie pracują w grupach, a następnie w kolejności omawiają analizowane materiały źródłowe wskazując na ich związek z tematem.

- Na zakończenie nauczyciel pokazuje uczniom fragment Polskiej Kroniki Filmowej dotyczącej wczasów. Uczniowie zwracają uwagę na okoliczności wypoczynku oraz na elementy propagandy, znajdujące się w przekazie.

– *Na wczasach*, PKF nr 29, 1953 r., <https://www.youtube.com/watch?v=OEw82ilL6VM>
(minuty filmu: 6:25-7:59),

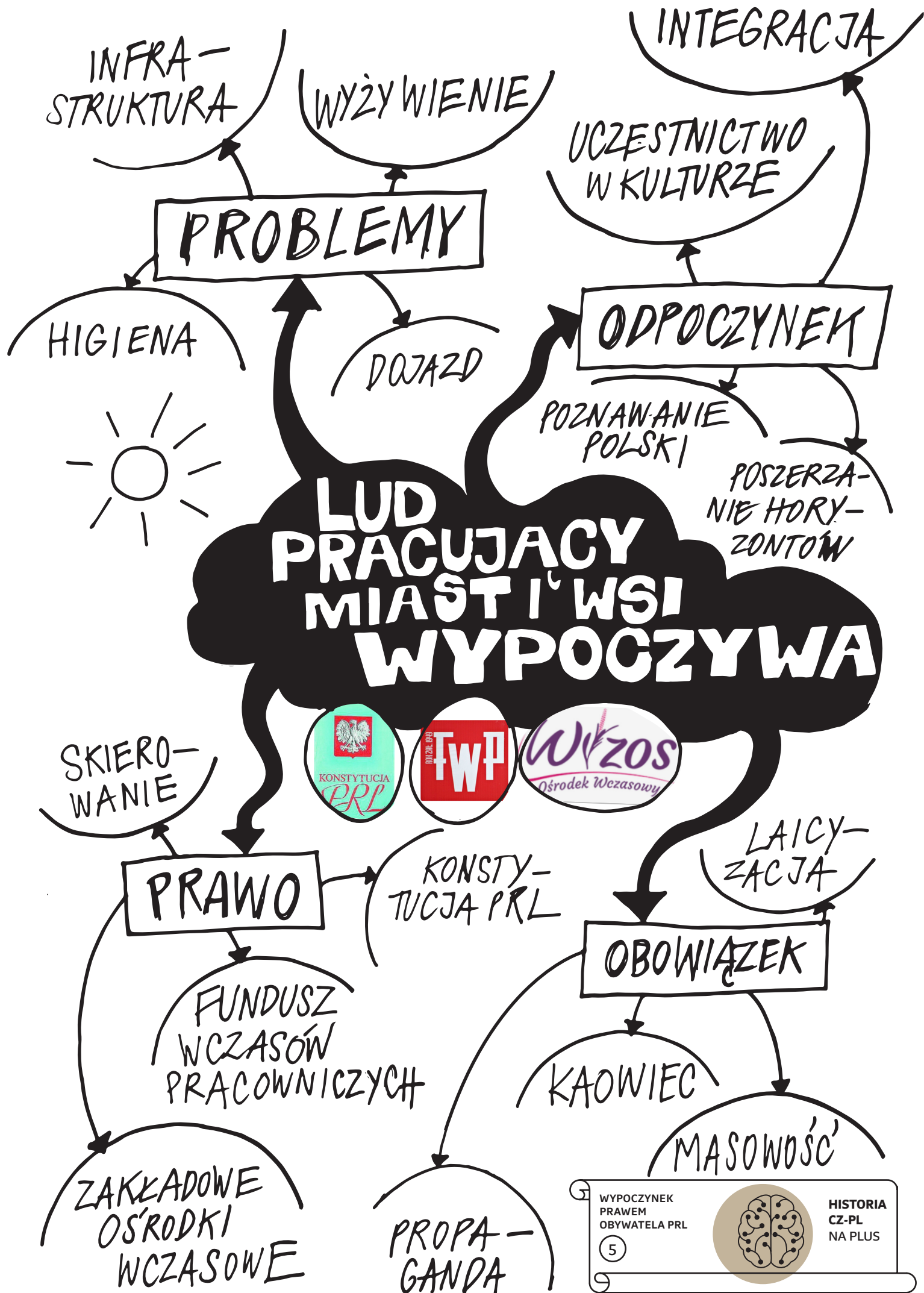
lub

– PKF nr 28b, 1979 r., <https://www.youtube.com/watch?v=Kn7MJRnSp3M>
(fragment filmu wybrany przez nauczyciela).

WYPO-
CZYNEK
PRAWEM
OBYWA-
TELA PRL

4

HISTORIA
CZ-PL
NA PLUS

GRUPA 1:

PRAWO

MATERIAŁ 1.

KONSTYTUCJA PRL.

Art. 59.

1. Obywatele Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mają prawo do wypoczynku.

2. Prawo do wypoczynku zapewniają robotnikom i pracownikom umysłowym: ustawowe skrócenie czasu pracy przez urzeczywistnienie ośmiogodzinnego dnia pracy oraz krótszego czasu pracy w przypadkach przewidzianych ustawami, ustawowo określone dni wolne od pracy, coroczne płatne urlopy.

3. Organizacja wczasów, rozwój turystyki, uzdrowisk, urządzeń sportowych, domów kultury, klubów, świetlic, parków i innych urządzeń wypoczynkowych stwarzają możliwości zdrowego i kulturalnego wypoczynku dla coraz szerszych rzesz ludu pracującego miast i wsi.

PRAWO

MATERIAŁ 2.

FUNDUSZ WCZASÓW PRACOWNICZYCH.

48

U S T A W A

z dnia 4 lutego 1949 r.

o Funduszu Wczasów Pracowniczych Komisji Centralnej Związków Zawodowych w Polsce.

PRZEPISY OGÓLNE.

Art. 1. Tworzy się Fundusz Wczasów Pracowniczych Komisji Centralnej Związków Zawodowych, zwany w dalszych artykułach „Funduszem”.

Art. 2. Fundusz jest osobą prawną prawa publicznego. Siedzibą Funduszu jest m. st. Warszawa.

Art. 3. Do zakresu działania Funduszu należy:

- a) organizowanie wypoczynków dla pracowników w okresie urlopów wypoczynkowych oraz w czasie wolnym od pracy,
- b) organizowanie i prowadzenie domów wypoczynkowych, obozów wędrownych, sportowo-wycieczkowych i wycieczek,
- c) prowadzenie i popieranie badań naukowych w zakresie organizacji wczasów,
- d) tworzenie instytucji pomocniczych, związanych z organizowaniem wczasów,

- e) prowadzenie akcji kulturalno - oświatowych w ramach organizacyjnych wczasów,
- f) współpraca z urzędami i instytucjami krajowymi, współdziałającymi w organizowaniu wczasów,
- g) współpraca z instytucjami zagranicznymi o pokrewnym zakresie działania, łącznie z przeprowadzaniem wymiany osób, korzystających z wczasów.

WŁADZE FUNDUSZU.

Art. 4. Władzami Funduszu są:

- 1) Rada Funduszu,
- 2) Naczelna Dyrekcja Funduszu,
- 3) terenowe organy Funduszu.

Art. 5. 1. Rada Funduszu jest organem uchwalającym, nadzorującym i kontrolującym.

GRUPA 1:

PRAWO

MATERIAŁ 3.

ZAKŁADOWE OŚRODKI WZASOWE.

Wisła. Dom Wczasowy 'Storczyk' Fot. S. Ciesielska. Poczta KAW

PRAWO

MATERIAŁ 4.

SKIEROWANIE NA WCZASY.

CENTRALNA RADA ZWIĄZKÓW ZAWODOWYCH
FUNDUSZ WCZASÓW PRACOWNICZYCH
WARSZAWA **FWP**

SKIEROWANIE № 14 0508 **M**

Na wczasy **14** dniowe
na okres od dnia **6 WRZE** do dnia **19 WRZE 1958**
do domu wypoczynkowego **„ZIELONA”**
Niechorze ul. Krakowska 61
st. kol. Niechorze przez Gryfice lub Trzebiatów

Nazwisko i imię **Górecki Lucjan Henryk** członek Zm. Zm. **Warszawa** Na leg. **1424**
opłacił wczasy **16.000** zł **Skierował**
budynek **7** **Warszawio**
Nr pokoju **102** **16.000** płać kopię list. skier. i podpis

Wycelna DW

Ten egz. skier. pozostaje w czasie pobytu uczestnika w kancelarii DW i zwracany jest uczestnikowi przy wyjeździe

Potwierdzam swoim podpisem, że znane mi są przepisy obowiązujące na wczasach pracowników, a w szczególności postanowienie, że do domu wypoczynkowego dzieci do lat 7 nie będą przyjmowane nawet ze skierowaniem. Zakaz ten nie dotyczy „wczasów matki i dziecka” oraz „wczasów rodzinnych”.

(podpis uczestnika wczasów)

GRUPA 2:

OBOWIĄZEK

MATERIAŁ 1.

PROPAGANDA.

To dała nam Partia

Wczasy – dowód troski państwa o zdrowie, racjonalny wypoczynek i radość życia ludzi pracy – stały się w naszej rzeczywistości czymś normalnym, czymś co uważamy za codzienne, za należne nam z tytułu pracy w tej czy innej fabryce i instytucji. Jakże często zapominamy przy tym, że jeszcze niedawno wczasów nie znaliśmy, że jeszcze niedawno jedynym wypoczynkiem był dla robotnika okres bezrobocia, a w najlepszym wypadku kilkudniowy urlop spędzany w brudnym mieście. O poratowaniu nadwątłego często zdrowia nie mogło być mowy. Człowiek pracy miał tylko prawo do głodu, nędzy, bezrobocia...

Tak było kiedyś. Dzisiaj, gdy władzę w Polsce ujął w swe ręce lud pracujący zmieniła się sytuacja. Polska Zjednoczona Partia Robotnicza stojąca na czele narodu polskiego z całą konsekwencją realizowała i realizuje hasło stałego podnoszenia stopy życiowej mas pracujących, poprawy warunków zdrowotnych robotników itp. Jednym z wyrazów troski Partii o człowieka jest właśnie ciągła rozbudowa i udoskonalanie systemu wczasów pracowniczych. Wczasy stały się dla nas „chlebem powszednim”, zjawiskiem codziennym, wielką zdobyczą i zarazem wielkim przywilejem, z którego w 1953 skorzystało blisko 600000 ludzi pracy.

Konsekwentna polityka naszej Partii znalazła swój wyraz w 59 art. Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który między innymi mówi: „ORGANIZACJA WZASÓW, ROZWOJ TURYSTYKI I UZDROWISK, URZĄDZEN SPORTOWYCH, DOMÓW KULTURY, KLUBÓW, ŚWIETLIC, PARKÓW I INNYCH URZĄDZEN WYPOCZYNKOWYCH STWARZAJĄ MOŻLIWOŚCI ZDROWEGO I KULTURALNEGO WYPOCZYNKU DLA CORAZ SZERSZYCH RZESZ LUDU PRACUJĄCEGO MIAST I WSI”.

IX PLENUM KC PZPR, tezy przedzjazdowe, uchwały II Zjazdu Partii – wskazały, że troska o człowieka, o coraz pełniejsze zaspokojenie jego potrzeb nie tylko było i jest, ale ciągle będzie naczelnym zadaniem Partii. Partia uzbrojona w uchwały II Zjazdu starać się będzie o najpełniejsze zaspokojenie potrzeb ludzi pracy, a m. in. o rozwój wczasów, ośrodków wczasowych tak, aby wczasy coraz lepiej służyły ludziom pracy, którzy w miejscowościach uzdrowiskowych i wypoczynkowych odzyskują zdrowie, siły, odpoczywają, widząc w tym troskę Partii i Rządu o każdego człowieka pracy, o jego szczęście i dobrobyt. Bo wczasy, podnoszącą się wciąż stopę życiową, szczęście i radość życia – dała nam Partia.

To dała nam Partia, „Na wczasy”, kwiecień 1954, nr 2, s. 3.

OBOWIĄZEK

MATERIAŁ 2.

LAICYZACJA.

„Wśród gawęd i pogadanek, jakie wygłaszano na koloniach znajdowały się zwykle takie, które miały za zadanie „walczyć przeciwko zabobonom i przesądom”. Nie jest dziełem przypadku, że w instrukcji ministerialnej z 25 kwietnia 1953 r. dotyczącej wychowania na placówkach wczasów letnich pisano, iż „Szczególnie atrakcyjne i dłuższe wycieczki należy organizować w niedziele i święta względnie organizować poranki filmowe, występy zakładowych zespołów artystyczno-światlicowych z zewnątrz itp.” Chodziło o odciągnięcie uczestników kolonii od chodzenia do kościoła”.

D. Jarosz, Główne kierunki działalności państwa w zakresie stalinizacji wychowania dzieci w Polsce w latach 1948-1956, „Mazowieckie Studia Humanistyczne” 1998, nr 2, s. 118.

GRUPA 2:

OBOWIĄZEK

MATERIAŁ 3.

KAOWIEC.

GRUPA 2:

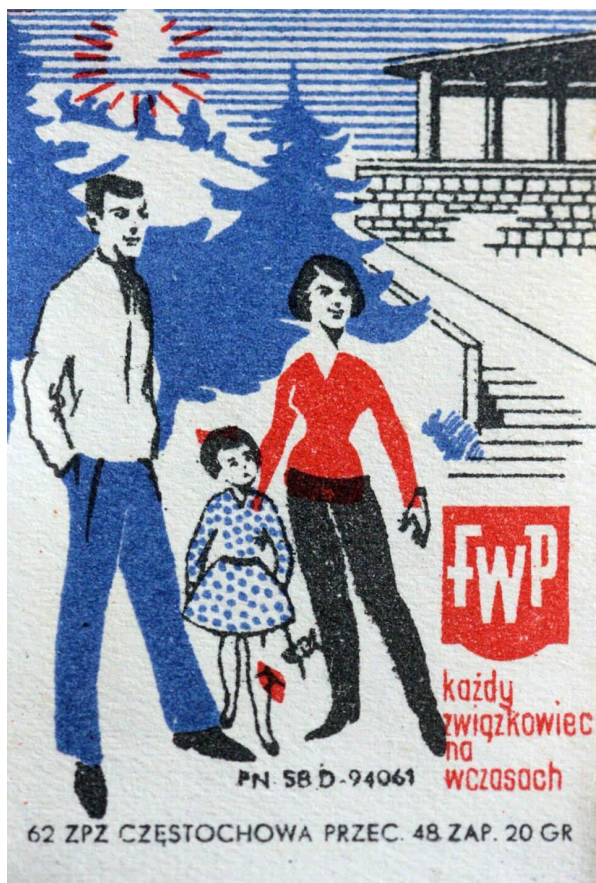
OBOWIAZEK

MATERIAŁ 4.

MASOWOŚĆ.

WYPO-
CZYNEK
PRAWEM
OBYWA-
TELA PRL

15

Obowiązkowe związki zawodowe i obowiązkowy wypoczynek: nowoczesna socjalistyczna rodzina na wczasach zagwarantowanych przez Fundusz Wczasów Pracowniczych, etykieta zapalczana, lata 60., www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/51,142866,18664833.html?i=2 (dostęp: 10.11.2023).

HISTORIA
CZ-PL
NA PLUS

GRUPA 3:

ODPOCZYNEK

MATERIAŁ 1.
INTEGRACJA.

GRUPA 3:

OBOWIĄZEK

MATERIAŁ 2.

UCZESTNICTWO W KULTURZE.

WYPO-
CZYNEK
PRAWEM
OBYWA-
TELA PRL

17

Rejs, 1970, reż. M. Piwowski, autor: M. Nowicki, <https://fototeka.fn.org.pl/pl/kolekcje/info/94/po-prostu-rejs.html> (dostęp: 10.11.2023).

HISTORIA
CZ-PL
NA PLUS

GRUPA 3:

ODPOCZYNEK

MATERIAŁ 3.

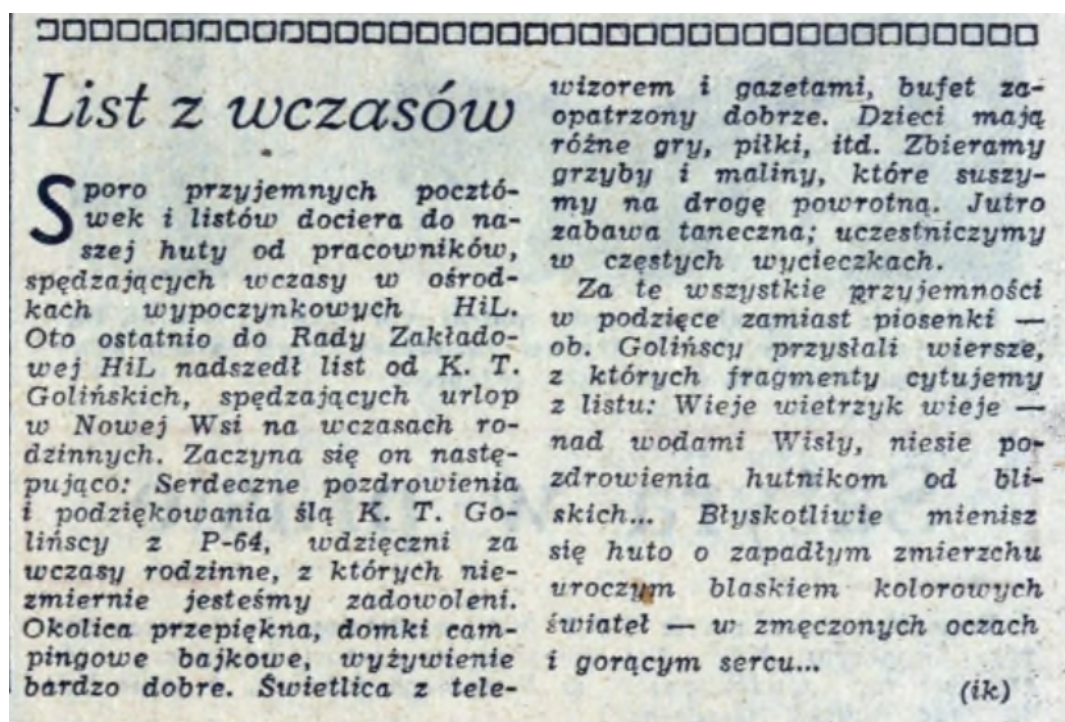
POZNAWANIE POLSKI.

ODPOCZYNEK

MATERIAŁ 4.

POSZERZANIE HORYZONTÓW.

GRUPA 4:

PROBLEMY

MATERIAŁ 1.

INFRASTRUKTURA.

„Z kranu kapał raz ukrop, raz nie kapało nic, tak, że o umyciu się nie było mowy. Nie wiem, czy to bolączka całej zimowej stolicy Polski, czy też lokalna sprawa „Hutnika”. Jeżeli to drugie, usterki wodociągu należy szybko usunąć. Rozumiem, że nie ma w „Hutniku” świetlicy i nawet lokalu, który spełniałby tę rolę, telewizor musiał więc stać w hallu. Łatwo wyobrazić sobie „los” mieszkańców kilku sąsiednich pokoi, skazanych na decybele wieczornych hałasów. Inna sprawa, że kultura nakazywałaby bardziej umiarkowane korzystanie z aparatu, podczas gdy część wczasowiczów niczego tak nie pragnęła, jak po prostu ciszy i wypoczynku. A może dałoby się inaczej rozwiązać tę sprawę — po prostu ustawić telewizor chociażby w sali jadalnej?”.

Wczasy w „Hutniku”, „Głos Nowej Huty”, 12–18 kwietnia 1969, nr 15 (644), s. 6.

PROBLEMY

MATERIAŁ 2.

WYŻYWIENIE.

„Poza złym stanem domów wczasowych permanentną bolączką dolnośląskiego FWP były trudności w zaopatrzeniu w żywność. W 1950 r. dyrektor Okręgu Dolnośląskiego ubolewał nad niewywiązywaniem się przez centrale spożywcze z realizacji zamówień, np. dostarczanie zatłuszczonego mięsa i chleba z zakalcem. (...) W następnym sezonie letnim (1951) ośrodek wypoczynkowy FWP w Szklarskiej Porębie borykał się z niedoborem niemal wszystkich artykułów żywnościowych. Dyrekcja podkreślała, że „niedociągnięcia zaopatrujących nas central nie pozwoliły nam na planowe i racjonalne żywienie wczasowiczów, a co gorsze, szerzyły niezadowolenie wczasowiczów na brak urozmaicenia jadłospisów”. W Karpaczu w końcu tego samego roku wystąpiły dotkliwe trudności w zaopatrzeniu w wystarczającą ilość mięsa i warzyw.”

P. Sroka, Fundusz Wczasów Pracowniczych na Dolnym Śląsku w latach 1949–1956. Wybrane problemy badawcze, [w:] Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2007. Referaty, red. M. Bielak, Ł. Kamiński, Warszawa 2008, s. 73.

GRUPA 4:

PROBLEMY

MATERIAŁ 3.

HIGIENA.

GRUPA 4:

PROBLEMY

MATERIAŁ 4.

DOJAZD.

<https://stylowi.pl/18588661#> (dostęp: 10.11.2023).